

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈЕ МИЛАН САВИЋ.

БРОЈ 42.

У НОВОМ САДУ 17. ОКТОБРА 1885.

ГОД. I.

ЈАН ХУС.

луво доба, свећа мала
Тихо светли са мог стола,
А занета пуна бола
У снове се душа дала.

Видим пламен где се диже,
Црна чета ступа, ено;
Видим Хуса и спалиште,
Свест и страшно губилиште
Са пламеном осветљено.

И у себи рекох тада:
Зар баш увек мора тако,
Све да гине и пропада
Што рај даде а не пако?
Зар дух неће из тог тела,
Ништа дати сем пенела?

И из ових чудних снова
За часак ме поглед скрено;
Неста Хуса и попова,
Губилиште осветљено.

Поред мене ту на столу
Мали мравак мили тио
У мислима чудним занет
Руком сам га ухватио.

Чудновате беше слике
Таквог нигда још не виде, —
Одакле је, из ког краја?
Кад је дош'о, и куд иде?

Или можда судба страшна
Самном се је нашалила;
Зборећ: ето потомка му
Малог Хуса са два крила.

Громко сам се насмејао,
Горак смеј ми кроз ноћ чу се,
И држећи малог мравка,
Тихо шану: Јане Хусе!

За истину, правду свету,
На спалиште ти си стао;
Али Жишка — духа твога —
Свет ти славом уздрмао.

Шта би им'о, да ожалиш?
Tyfa рука смрт ти снова —
Ал' времена, Јане Хусе,
Мењају се увек нова.

Ево и сад народ српски
За правду се крен'о свету;
И спалиште видим једно —
Ко га диже, ко га мету?

Кога чека? Ко ме ли је
У тој борби намењено?
Зар у свету све да гине
Узвишено и поштено?

И док занет зборах тако
Свећа плану — у тај трен
Јан Хус мали крили ману
И улете у пламен.

М. Ј. Илић.

УСПОМЕНА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.
НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋА.

(Наставак.)

оспођа Изабела мало заћута, одахну па онда опет настави:
„То је“, вели, „био први удар кога сам осетила, јер укоп мога оца остао ми је у успо-

мени тек као нека велика свечаност. Ал пређимо преко тих тужних дана. У кратко да вам кажем г. Н. остао је и даље наш старатељ; шта више, још нас је својскије пригрлио, јер нас

обоје и мене и брата ми узе у своју кућу, и очински је водио бригу, како о нама, тако и о свем нашем имању. Код њега нам је, као што видите било добро. Жена му је била право безцен-благо, а није нас разликовала од своје деце, којих је било четворо. Син медаџинар и три ћери од којих је најмлађа била мојих година. Кад сам ја с мојим братом дошла њима, биле су му само ћери код куће а син се учио у Б Мало по мало, па сам се ја на ту породицу тако навикла, да ми се чинило као да сам код њих одрасла. Осим свију девојака, са којима смо се ми дружиле највећма сам волела Елу. Ма да сам била од ње преко две године млађа, опет смо се ванредно слагале. Ела је била ћи неког по све сиромашног званичника, који је седео преко пута од нас, а имала је брата, који се дружио са Хенриком, сином мога старатеља “

Једно јутро, пала ми је Маргарита — најмлађа ћи мога старатеља око врата кличући од радости: Сутра долази Хенрик, тата је овог тренутка добио брзојав. — „Наравно да се у кући дигло и велико и мало да давно невиђена госта што боље задовољи. Ми девојке водиле смо бригу о томе, да му се соба што боље уреди, а домаћица је ретко и излазила из кухиње.“

„Дође и сутрашњи дан, а шњим и наш гост. Од тога дана када је он дошао, било је у нашем кругу још много веселије. Није било вечера, да нисмо имали друштва. Певало се, свирало, па по кад-кад и играло — једном речи веселило се на сву меру.“

„Ја сам онда била врло весела, готово рећи несташне природе, а Хенрик је увек био уз мене, кад год је требало шале и лакрдије.“

„Госпођа Н. коју сам ја звала тетком, била је такођер весела жена, и уживала је у томе, што се ми веселимо. Разуме се да Ела никад није изостала из нашег друштва. Ма да се по темпераменту од свију нас разликовала, опет зато није кварила наше расположење; није до душе пристајала с нама у лакрдију, али је волела кад смо ми лакрдисали.“

„У тако веселом провађању прође година дана, а мени се чинило као да је то био тек само леп сан. Осећала сам се тако добро, да сам се у један мах почела плашити шта ћу онда, ако ме моји рођаци не буду више хтели оставити код г. Н. и позову ме њима. Та мисао узнемиривала ме је све већма, тако, да сам се један дан исповедила тетци Н. и рекла јој, да би за мене био прави самртни удар, кад бих се морала са њима растати.“

„Тог истог дана позове ме мој старатељ себи. Био је то ванредно добар и њежан човек, и ја кад сам чула да ме је позвао, чим сам ушла у собу, пала сам му око врата, и називала сам га најнежнијим именима.“

„Тако“ рекох најпосле, видећи да се моја мила жртва, крај мојих њежних израза готово уморила „са уводом смо готови, а сад да чујем шта треба. Можда је већ издала новчаница, па треба начинити другу, или су се подерали нарамњаци па их треба зановити, ил да вам можда не треба још која залога, казивала сам брзо једно за другим, и не чекајући одговора од њега.“

„У овај мах ниси погодила,“ рече он са свим озбиљно, тако да ми је то некако чудно изгледало, „звао сам те да се с тобом мало озбиљно поразговарам.“

„Озбиљно,“ рекох ја шалећи се даље, „то онда и ја треба да сам озбиљна. Но, је л’ добро овако?“ Додам пошто сам се уозбиљила, у колико је то било могуће петнајстогодишњој несташној девојчици.

„Ти си још увек тако детињаста,“ примети он корећи ме благо, „а ја сам мислио да се с тобом већ може разговарати као са великом девојком.“

„Па зар ја нисам доста велика.“ Рекох и у тренутку сам била пред огледалом.

„Погледајте ујаче,“ понављала сам вртећи се раширеним рукама пред огледалом, „зар ја нисам доста велика?“

„Знаш шта,“ рече мој старатељ, који пред-а-мном није хтео да призна, да га напушта стрплење, јадан добри старац, „оставимо наш разговор за сутра, можда ћеш сутра бити озбиљније воље.“

„Не, не ујаче, ја ћу увек хтети да будем озбиљна, кад год ви зажелите.“ И док сам то говорила, већ сам клечала пред њим и љубила му колена, — колена која су ме у детињству небројено пута њихала.

„Устани дете моје, па слушај шта ћу да ти кажем.“ Ја учиним као што ми је рекао.

„Данас си рекла мојој жени, да се плашиш да те рођаци од нас не отргну. Је-л’ тако?“

„Да ујаче. Та мисао мучи ме већ неколико дана, и — ја сам уверена да бих умрла, кад бих вас морала оставити.“

„Дете моје не умире се тако лако, као што се теби чини. Ал пређимо на ствар. Упамти једаред за свагда, да не треба да се плашиш твојих рођака, јер је опоруком твога оца закључено, да ти и твој брат останете увек под

WWW.UN
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

мојим надзором т. ј. твој брат, док не буде пунољетан, а ти — ти док се не удаш. А то се може десити и за два три месеца.“

„Ја да се удам. Рекох и почнем се на глас смејати. Ја да се удам. Боже мој ујаче, како само можете при тој мисли бити тако озбиљни. Ја да се удам. Не, то је доиста да човек пукне од смеја.“ Понављала сам ја, а непрестане се смејем.

„Па зар ти на то никад ниси помишљала?“ Питао ме је он, а мени се учини да ме његове благе очи још никад нису тако зачуђено гледале, па пошто се у тај мах поче по мојој глави вртити силесија мисли, не могах му ништа одговорити.

„Реци ми јесил' ил ниси?“

„Нисам.“

„Видиш,“ настави он а ја видим да ме он непрестано озбиљно гледа, „време би било да почнеш о том озбиљно мислити, ниси ли мало час рекла и сама, да си већ одрасла девојка.“

„Па да. Ал ја сам мислила, да сам већ доста одрасла, а да се могу озбиљно поразговарати, ал да се већ могу удати — не, то ми никад није пало на ум, шта више то ми је смешно, врло смешно.“ — И ја сам се поново смејала.

„Знаш ли ти колико ти је година?“

„Знам. Прошло ми је петнајст, а на длаку: петнајст година и три месеца.“

„Па како ти онда може бити смешно, што те ја упућујем на то да мислиш о удаји?“

„Па мени се још увек чини, да се ви шалите, рекох ја несташно се осмејкујући, јер ето како би ви помишљали на то да се ја удам, ја, од петнајст година и три месеца, кад су Ема и Албертина много старије од мене па се још нису удале.“ Додам ја, а није ми ни на крај памети, да ће то можда врећати његову родитељску сујету.

„Ти не можеш сравњивати себе са мојим ћерима,“ рече он готово тужно. „Оне су сиромашне девојке, а ти, ти си богата наследница. Ил можда ти ни о томе никад ниси мислила?“

„Нисам, нисам никада.“ Рекох ја и у тај мах сам доиста била озбиљна. „Е, па кад смо се већ почели озбиљно разговарати, онда знај да имаш тридесет хиљада фор. мираза. Остало је имање својина твога брата.“

„Тридесет хиљада форината поновим ја, па зар је то богат мираз?“

„Приличан, а да се њиме може задовољити девојче твоје спољашности.“

„Како ви то мислите?“ Рекох пошто сам своју главу пригла на његово раме. Он је уз својим обим рукама, погледа ми поверљиво у очи па рече: „Јел ти не знаш шта је то сујета?“

Место одговора задрмам главом, у знак да неznam, а из дубине душе своје осећала сам да сам у тај мах рекла истину. Он се пригне мом уху и шану: „Ти си лепа, а уз лепоту су тридесет хиљада фор. огроман мираз. Ал сад иди,“ рече по том нагло, као да се поплашио да ме можда неће тиме што је рекао научити, шта је сујета; а ја се наћох у чуду, па нисам имала кад ни да му што одговорим, већ као да сам се морала покорити његовој вољи похитам вратима, и у секунду сам била на пољу. Ал на мах сам застала. Замислим се па завири још једном у собу кроз одшкринута врата рекох: „Ујаче, треба ли да мислим о удаји, јел то баш ваша жеља?“

Он се најпре осмехну, можда на моју наивност, — ал ја онда о томе нисам водила рачуна — па онда сасвим озбиљно рече: „Јесте.“

„Ја сам се тиме задовољила па одох да потражим своје друштво.“

„И нашла сам их све скупа у салону где се свира.“

„Где си била толико?“ Упита ме Хенрик, — ми смо живили као брат и сестра, „од кад те чекам, ходи да пробамо певати ову нову песму. Госпођица Ела, рече прешав гласовиру за којим је иста седела, хоћете ли нас пратити?“

„Разуме се.“ Био је њен одговор.

„Е, онда је ствар свршена. На посао дакле.“ Рече, и понуди ми руку да ме приведе гласовиру.

„Јао ми је“ рекох му озбиљно, ал данас нисам расположена за певање.

„Брзо“ повика он окренув се друштву „нека се прибележи: овог и овог дана, била је Изабела први пут нерасположена.“ И поче се грехотом смејати.

Ал кад виде, да се моје расположење не мења, приђе ми ближе, завири ми несташно у очи, па рече: „А које ли су ти се лађе подавиле?“

„Мани ме рекох му, није ми до шале, сад имам и друга посла.“

„Где гле, та бога ми и ти умеш да будеш озбиљна. Ал веруј не стоји ти лепо. Па реци нам какав је тај други посао?“

„То ћу само Ели рећи.“ Био је мој одсудан одговор. „А други нека ме и не питају.“

„Молим“ рече Хенрик шалећи се даље, „нек се уз оно прибележи још и ово: Тог истог дана почела се Изабела бавити неким тајнама.“ Па пошто је ишчекивао док су се неки на ово одсмејали, а неки опет по где што приметили, поче ме даље задиркивати.

„Реци ми молим те, зашто би ти да баш само госпођици Ели о томе говориш, та ево ти моје кавалерске речи, од мене не би нико могао ништа дознати, јер као што видиш, моја оба лакта су читава.“ Рече, и поче се поново смејати.

„Ал сад нека је доста“ одговорим му мало срдито, па како је Ела устала од гласовира, а на њено место села Албертина и почела свирати неку, громопуцателну полку уз коју су неки почели играти, узнем ја Елу под руку, одведем је у један кут, седнем са њоме на један мали диван, и ту смо се ваздан разговарале.

„Па де да чујем какав је то важан посао, о коме ти водиш толику бригу,“ рече она између осталог.

„Е чуј, ал да никоме ниси рекла ни речице.“

„Но?“

„Ја морам да мислим о томе како је већ време, да се ја удам. Ујак хоће тако.“ Ела прсну у смеј.

„Ти си право дете.“ Рече ми најзад.

„Е је-л' да је то смешно, рекох јој јер нисам разумела њен смеј, и сама сам се исто тако смејала, кад ми је ујак први пут то споменуо. Ал он вели, да сам ја већ одрасла девојка, и да ми већ ваља мислити о удаји.“

„Зар ти је тај савет дао сам г. Н.“ Запита она зачуђено.

„Он, он, па шта ме тако гледаш? Тек нећеш мислити, да се то мени тек само онако прохтело. Да је на моју вољу, ја се још не би удала. О томе можеш бити уверена.“

„Па ко те гони да се удајеш?“

„О боже, не рекох ли ти. Ујак.“

„А има ли он већ и младожењу за тебе?“

„Гле, збиља, то сам заборавила да га питам. Ал не мој се смејати, рекох јој, а није ми ни на крај памети, да се она смеје мени, тиме ми нећеш ништа користити. Смејала сам се и ја у први мах, ал веруј да ми сад то изгледа и сувише озбиљно. Јели, наставим улагујући се око ње, ти ћеш ми помоћи да нађем младожењу?“

„Од свег срца. Рече она, па и том приликом једва се уздржа од смеја. Ал сад, кад знаш

да ћу ти бити на помоћи, мани се бриге, буди опет она стара Изабела, па хајде да певаш.“

Петнајстогодишњој девојци врло је лако разагнати са чела облаке. У веселом друштву сам ја већ за неколико тренутака заборавила на своју бригу, и да ме Хенрик по кад-и-кад није у шали задиркивао, тешко да би ми тога вечера и пали на ум озбиљни тренутци, које сам мало час преживила.

* * *

Госпођа Изабела извади из џепа мараму, пређе њоме дваред три преко чела, па онда настави: „И опет вели, прође година дана. За то време било се у нашој кући по нешто изменило. Тако је н. пр. Хенрик положио испит, и почео као лечник практиковати у нашем месту.“

Сад је у нашој кући бивало још веселије, јер готово није било дана, кад Хенрик не би довео собом по два три друга на ручак ил вечеру. Били су то све врло ваљани људи из најбољих кућа.

Када смо опет једног вечера били у друштву запитаће ме Ела: „Како ти се допада Александар В?“

„Као сваки други ваљан младић.“

„Знаш ли да сам нешто мислила о њему?“

„На пример?“

„Да ти га препоручим за младожењу.“

„Ти си заборавила, рекох јој смећећи се, да се навршила година дана од оног нашег разговора. Не смећи с ума да сам ја сад годину дана старија, као ни то, да сам ја за ову годину дана прилично научила, како се озбиљно мисли.“

„Па ја се сад не шалим. Ја те најозбиљније питам да ли се теби Александар В. допада?“

„Не допада ми се толико, да би се могла за њега удати.“

„А да се теби можда не допада ко други?“ Запита она, а ја не могу ништа да одговорим, већ само осећам како ми крв јурну слепим очима.

„Знаш ли ти да ћутати значи то исто, што и признати?“

„Не могу ти сада још ништа рећи, одговорим јој збуњено. Ни сама нисам на чисто. Ал деси ли се што, ти ћеш бити прва која ће о томе дознати.“

„А дакле збиља има нешто у ствари.“

„Немој ме сада ништа више питати.“ Молила сам ја.

„Само ми још ово реци: Дал' је тај овде у друштву?“

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

„Јесте.“ Рекох ја па готово сам се сама зачудила, што сам тако нагло побегла од ње.

Изашла сам из собе, прошла сам кроз ходник, стрчала сам низ степене, па сам ишла све даље, и зауставила сам се тек онда, кад сам опазила да ме је гвоздена баштенска ограда спречила у даљем ходу. Ухватила сам се за њу обим рукама. Гвоздене шипке на њој годиле су ми — на њима сам хладила своје зажарене образе.

Није ми у тај мах пало на ум да није у реду, што сама стојим у ноћи — ја сам заборавила где сам.

Не знам колико сам ту стојала, кад уједаред осетим да ми је неко заклопио очи. У неописаном страху цвикнем из свег гласа. Ал руке што ми држаху очи не одпуштају се, а ја чујем где неко шапће: „Погодите ко је?“

„Тешко и јесте погодити, рекох ја и упела сам се да се што зловољнија покажем. Пуштај ме Хенриче, није лепо што си ме тако поплашио.“

„А зашто би баш морао бити само Хенрик?“ Чујем ја где неко рече, а осетим да сам ослобођена. Осврнем се, пред-а-мном је стојао Макс Р.

Не знам шта ме је већма збунило и изневадило, што сам место Хенрика видила њега, ил што сам тек сад знала где сам.

„Извините“ муцала сам, „ја сам доиста мислила да је Хенрик.“

„Најбрже сте се сетили њега.“

„Па да, јер — јер он је за такве лакрдије увек готов.“

„Ја доиста треба да се извиним, што сам се и ја усудио лакрдисати, ал да сам знао да ћете се тако поплашити, не би то учинио. У осталом готов сам да примим казну.“

„О томе ћемо се тек горе разговарати, попретим му ја прстом, казна вас неће мимоћи. Ал хајдмо горе бојим се тражиће нас наши.“

„Зар вам се овде не допада?“

„Како не, гле како је лепа месечина.“ Рекох, а осећам како сам поцрвенила, јер ми се учинило да је и он опазио, е сам ја тек у тај мах видила да је над нама месец.

„Ал реците ми, додам нагло неби ли како год прекрила своју забуну, од куд ме ви нађосте?“

„Смотрно сам вас како нагло изађосте из

собе, па сам похитао за вама, јер — јер ми се учинило да вам можда треба чаша воде, па сам хтео да вам будем на услузи.“ Рече он доста збуњено па ућута, а како и ја у тај мах нисам била говорљива, стојали смо обоје неко време као неми. Па готово сам се тргла, кад је изнад нас замуштало лишће на дрвећу, што се било прегло преко ограде.

„Ја нећу више овде да останем, молим вас одведите ме горе.“

Он ми понуди своју руку, и ми смо ишли једно уз друго све до салона, у коме смо оставили друштво, а нисмо проговорили ни речи.

Чим сам ступила у салон, паде ми поглед на Елу, која је седела баш некако према вратима.

Кад нас је угледала где заједно уђосмо, осмехну се на мене некако враголасто, и попрети ми прстом. У тај мах зовну неко Макса, а ја остав сама упутим се Ели.

„Шта значи то твоје смешење?“ Ословим је.

„Шта значи то, што си ти у један мах нестала, па се сада враћаш с' Максом?“

„То значи да смо се заједно нашли; па кад је тако, тек ваљда нећу од њега бегати.“

„То нисам ни ја мислила, шта више ја бих се радовала, кад би ти могла признати да ти је његово друштво пријатно.“

„Како ти то мислиш?“

„Оћеш ли да будем сасвим искрена?“

„Онако као увек.“

„Ал онда мораш пристати да наставимо наш разговор, који си ти мало пре прекинула.“

„Добро.“

„Чуј дакле: кад сам те питала како ти се допада Александар В. нисам питала тек само онако да се нешто каже. То је имало нека значаја.“

„Значаја, а каква?“

„Ходи“ рече она, узме ме под руку и одведе ме мало на страну, „гледај да доћеш сутра на неколико тренутака мени; ал ако је могуће сасвим сама. Па онда ћемо се разговарати. Ал сад треба да забављамо друштво. Јер тек нећеш хтети да се коме замеримо.“

Када су се тог вечера наши гости разилазили, застала је Ела некако на послетку, а ја јој шанух на ухо:

„Доћи ћу зацело.“

(Наставиће се.)

ЈЕСЕНСКА ПЕСМА.

(СЛОБОДНО ПО ПЛАТЕНУ.)

Грипи се, стрпи, пунољче мили,
У пустом гају мирно ми спај!
Славуја нема, да т' песме вије,
Свуда је тихо, свуда је вај.

У Бечу 1885.

А када дође пролеће бајно,
И славуј друга потражи свог:
И ти ћеш онда, пунољче мили,
Китити груди сунашца мог!

Павле Р.

НА ПРАГУ ЖИВОТА.

НА ПИСАО А. МИХАЈЛОВ.

ПРОЛОГ РОМАНУ.

(Наставак.)

Гад му је дошло, да за свагда напусти дом тих људи. Најприје, него што од њих оде, морао их је виђети, морао им је ствар протумачити. И једна помисао о том бацала је младића у страх. Напријед је знао, да ће га ружити, газити у блато, а он мора муком да слуша. Од њеког времена нарочито га је мучио тај одношај према ујаку: ујак га је могао до миле воље ружити — њему се ни једна ријеч у одговор на грдњу није смјела отети, да себе оправда. Шта, је-ли то шљедство затуцаности? шљедство страха? шљедство незнатног самољубља? Не, није он био ни толико затуцац, ни толико уплашен, ни толико мало самољубив, себирад, да би ма икоме дозволио, да се на-њ продире; али пред ујаком му се грло стискивало и само га је кад-и-кад спадала воља, да ухвати ујака за гушу и да га избије као псето. Ну грдити се с њим — нити му је достигало снаге, нити воље. Тек што је кутњи праг прекорачио, већ је младић знао, да је читава та комендија ујаку позната. Врата му је отворила стара, вазда надурена служавка и рекне:

— Шта, по шепа су голупчића ћанули! Сад кусај, како си дроблио!

Прошавши кроз кухињу, сретне ујну, а и она му мимогред рече:

— Не треба ништа да кажеш, одликовао си се!

За тијем, напријед у тамној собици, брже-боље га заустави Маша и уплашено му пришапне:

— Мишо, брацо, отац све зна, све!

Без сумње Матија Григоријевић је све знао. Он се врнуо с дужности ради тога раније, него обично. Искључење мишино из ђимнасије саопшти Профосов својој жени, на њену велику забуну, и није се баш јако јелио и прије је изгледало, да га је обузео некакав злуреди осјећај, него негодовање.

— Малиша је неваљалац; али не лежи ту зец! Све је то масло вознесенсково, говорио је Матија Григоријевић. — Већ одавно има зуб на нас. Живимо боље од њега, као директора! Не ћемо се

пјешке тетурати по блату! А ма, ваља му запржити, ма чим било. Па причекајте још, голупчићи! Ја ћу вам утрти нос већ! Идем к самом владици. Он ће вам већ наћи путе, да ће вам главу насапунити! Још ћете ви доћи се молити, да би малишу опет примили у ђимнасију, или да би му дозвољели, да полаже испите. Није се лако шалити с Матијом Григоријевићем.

Долазио је у смутњу, трео руке, и задовољно презадовољно је говорио о свом значају. Готово га је веселила несрећа, која је снашла малишу. Давала је Профосову прилике, да још једном покаже свој уплив, свој значај.

Ну и Мишка ће имати махне, и он ће бити што крив, — то је као свето! Тог објешењака ћу својим рукама избативати, нек зна! заврши он свој говор.

Тог часа ступи пред-а-њ Миша. Ујак се окрене лицем к њему и подругливо га погледа.

— А, вратили сте се из ђимнасије! Свршили науке! рече. — Ну, кажевајте, какву сте сведоцбу добили! Сад, ајде-де, управо ћете добити министарско мјесто или у канцлерима? Ништа не ћете рећи, уздигли сте се над читавијем градом. Ну, што ћутите? Повиједајте!

Младић сажме раменима.

— Шта да повиједам? проговори.

— Бено, бенаста! Шта да повиједаш! продере се ујак. — За иста њешта мора бити повиједати, кад је реп упрљан. Довео си се дотле, да су те ишћерали, осрамотио си се. Па што ти! Мене си ти осрамотио, мене! Осрамотио, а себи и још горе. Магарче!

Матија Григоријевић у гњевној узбуђености пође плахо у ситнијем корацима по соби.

— Ја сам човјек пун, подбуо. У мене је кратко грло. Са мном се могло сударити, говорио је он, а јако се задихао. Судар и од кога? Од балавчета,

и од гринтавог штенета, које сам презрио. У мене је жена, дјеца.

Опет стане пред нећаком.

— А што ћеш тако учинити од себе? Ништавило, ништавило и више ништа. Ни за тобом, ни пред тобом ништа нема. Придавићу те ногом и тебе нема! Било, па није! А овамо охолост, фантазија! Пфуј, и од тебе ће што бити!

Опет пође по соби, тражећи изражаја, и распламћујући се сам својом грдњом.

— Ти мислиш, да су ти отац и мати, ма шта, сачували? Држи шпагове, да ти се не просипље! Сви сте ви убоги. У њих је и без тебе уста доста, сви ишту да једу. А од куда? Свијет и њих храни, кметски (мужички) хљеб ију.

Нећак је упорно и даље ћутао и то је ујака још већма изваљало из стрпљења. Ујак се продере:

— Та што мучиш? Хоћеш да се мучањем провучеш, хоћеш да оћутиш?

— Шта да говорим? као кроз сан одговори нећак.

Ујак на једном стане у бијесу пред њим.

— А, ти не знаш, што имаш да говориш? Не знаш? Тебе грде, а ти не знаш, шта да говориш! Чудно, за иста чудно! Е, ево ја ћу ти нешто рећи. Имао си ујака, имао си добротинитеља и више га нема. Чујеш? Говори, чујеш-ли?

Он потресе нећака за плећи. Нећак се стресе и тихо одговори:

— Чујем!

— Е, чујеш, прекрасно! И утуби то, утуби! Да те не буде у мојој кући. Још данас! Још овог часа! И никада, никада... А ако те ма када видим...

Профосов стисне пијесницу. Нећак се, и незнајући, како, отргне од ујака. Лице му је горело, на челу нагресла жила, очи му се налиле крви.

— Умираћеш од глади — коре хљеба не ћеш добити, дерао се Матија Григоријевић.

Али нећак више није слушао. Окренуо се, пошао к вратима. Изгледало је, да се ујак томе није надао.

— Куд си наумио? продере се он.

Нећак, не одговарајући ништа, зграби кваку од врата.

— Ни с мјеста, ђубре једно! опет се ујак продере. — Јасно је, да ти се карање не ће објесити о врат. Весео си, што су те толико обрुकали и ишћерали. Није тако, чекај мало, не ћеш се тек на лијо са мном растати! Својим ћу те рукама прије истући.

Остраг зграби нећака за огрлицу. Он се брзо тргне, и, с те још каквијем противљењем, мрдне главом и истргне врат из руку ујаковијех, и го-

тово с пјеном у устима, сав сасма обузет пурпурнијем пламеном, у изненадном бјеснилу повикне ујаку:

— Ма ако ме само и прстом додирнеш... Изломићу те... Бијесно псето... баш, псето!

Зуби су му шкрипали, душа му је стала. Тешко дишући и одухивајући се, изађе из собе. Ујак је стајао запањен, баш као да га је гром поразио, избечио очи и зинуо.

— Ти би требао да молиш за опроштење, да пред-а-њ нице паднеш, чу се шапат ујнин на ухо мишино.

Он се стресе, отргне се од ње и погледи јој у лице некијем неизвјесним, неразумљивијем погледом. Оног бјеснила за часак неста, оста једино узрујаност, и јако је дихао. Махне руком по мокром челу. На једаред му сад би јасно, да би баш он могао све поправити, загладити, кад би само молио за опроштење, падао нице пред ујака и сузама му руке облијевао. Срце му се јако стезало. Било му је то бљутаво, гадно, мрско. Махне руком и тихо проговори:

— Не... та за што... не треба!

У испрекиданијем ријечима одјекивало је потпуно очајање, чула се мучна чама. Осјећао је, да му снаге нестаје, да му глава малаксава. Прође у своју собу и сједне код прозора. Виђело се, да му мозак у тај мах није био кадар ни о чем консеквентно да мисли, ништа да пресуђује. По њем се просто витлале које-какве испрекидане фразе, накажени ликови, искидане слике, без икакве видљиве везе. „Молити за опроштај! Нице падати! Вјечно пузити, пузити и пузити! Јемачно друкчије и не може бити, јемачно и нема другог исхода... Не, одбити се, бјезати што прије!... Та ето и Моћу су онда изагнали у хладну, мразовиту ноћ. Она није падала нице, није молила за опроштај, није пузила. А гдје је она сад? Је-ли погинула, или се спасла? И да они кога не погубе!... Да, доста те је оvdје, даље одавдје!... И ништа, а ма баш ништа свијетлог није оvdје било. Само Моћа, па Мања... Јадна Мања, погубиће и њу, не ће јој да признаду воље, нестаће је, увехнуће. Само ми је ње жао оставити; а иначе једва чекам... Мора се ићи.“ Махинално подигне се с мјеста, приђе к малом комоду и стане разгледати своју прђију, хаљине и књиге. Погледавши на књиге, на лицу му се развуче грк осмијех. Расклопи једну. Бјеше то „Историја цивилизације у Енглеској“ од Бокла. „То сам челебијом хотио бити, кад сам нове књиге набављао,“ сијевне му кроз главу. — „А можда ми је то и нужно?“ Замисли се, а у глави му се врћело сад питање: „А што ми је то нужно?“ У собу уђе Маша. Он се стресе, и дође к себи од пуне замишљености.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— Шта радиш? запита она.

— Скупљам своје ствари... треба ићи, одговори јој.

— Како? Ти одлазиш? Са свијем?

Она се убезекну. Једино је биће био он у кући, које је било саучесник њезинијех фантасија, које је саслушавало њено јадање.

— Да, крећем се *ијешке* на пут к својима, одговори јој. — Ево сам накуповао за пошљедње паре књига... хтио сам се цивилизовати... Али, сада се мора и пјешнице ићи...

Клечао је пред комодом. Она се спусти поред њега на патос.

— Брате слатки мој, зар не можеш остати, зар се не можеш помирити?... Ја ћу оца молити сузама... ти...

Он је брзо прекине.

— Доста, Маша, доста бјеше мољења, доста суза, доста помињања! И тако нијесмо људи, већ смо какве неразумне животиње, исетанцад, робови!... Не моли за ме... та још ћеш доста имати да се молиш за се и да му пузиш...

Мило погледа на њу, а у очима његовијем се указаше сузе.

— Јадна моја деклице, како ми те је жао, како ми те је жао!

Она притисне својом главом уз његове груди. Он окрене њезино лице к себи и дуго је гледао у њ — посматрао га је.

— Хоћемо-ли се опет куд гођ виђети? И гдје? И шта ће онда од нас бити? проговори он.

— Пиши ми, рече она.

Он махне руком.

— Еј, Мања, можда ни за крух не ће бити новаца... гдје ту да о преписци још мислим!

За тијем брзо устане, утре с трепавица сузе и плахо проговори.

— Ну, доста је: Вријеме дође, ваља путовати. Ја ћу узети хаљине, књиге узми ти себи. Тешко их је вући. А и што ће ми оне сада? Сада више није тријебе мислити о образовању, него о круху.

Први пут у његовом животу појавила се суровост, општина у изражају његовог женског лица, у звуцима његовог меког гласа.

— Ну, опрости! обрати се к дјевојци. — Учи се најбоље, учи се свему, чему гођ можеш; музици, језицима, швењу, кухању. Све ће добро доћи, све! Ко зна; можда ће и тебе кад гођ изгањати... а ако не то, оно, може бити, ићи ћеш сама...

У глави његовој сијевну успомена на Моћу. Сад је он већ одавна знао, за што је њу Профософ изгнао, за што није остала ма да је требала

рећи само једну ријеч. Узме Машу за руке, погледа јој у лице и љупко јој рекне:

— Ти си ето ни ђевојчица, ни дијете, ти не знаш, да има случајева, да је ђевојци боље побјећи, него пристати уз то, против чега јој срце устаје. И тешко оној, која не побјеги!...

Маша, у грозднијем сузама, дуго га није пуштала из свог загрљаја.

На пошљетку је пољуби пошљедњи пут и пође...

Прамаљетни дан бјеше већ на умору, када је младић изишао из ујакове куће, прошао кроз неколико улица, изишао иза града и пошао — куда га очи воде. Испред њега се дала недосежна ширина и простране пољане, њиве, каљуге, а на читавом томе пространству не бјеше нигдје живе душе, баш као да је све у на околу изумрло. Зрак бјеше мутан, без боје; не бјеше свјетило, не бјеше тама; бијело-суро, блиједо сумрачје опхватило све. Повијетарац је ђарлијао и влажно и хладно. Младић је знао, да је слободан, да је сад сам себи атаман, ну та га је слобода у страх бацала, тешко је могао сносити.

II.

Било је порано у јутру. На пољу бјеше свеже прамалеће, а сјеверњак је ђарлијао. По присојима, бржежуљцима почела се зелењети још жухка, али сјајна трава. По цбуну и по голијем гранама кржљаве шумице већ су тичице тамо-амо лијетале и цвркулале. По меком сеоском путу, произваљиваном колима, ишао је у јако згужваном одијелу Михајило Богодатски, на леђима је носио завежљај. Испрљан, упрскан блатом, шуњао се малаксалијем ходом, упутивши се к својем родном мјесту Гореловом, гдје је био слијепљен очин кућерак чак на крају, из-а два реда јаднијех, чађавијех и посрну-лијех кућа, недалеко од сеоске дрвене цркве са мавенијем купејима. Што је младић био ближе циљу свога пута, тијем је лакше ишао, као да је желио да одгоди неизбјежни часак виђења са својом обитељи. На души му се све већа и већа туга спуштала. Та неизбјежна чама притисла је све његове помисли, све његове осјећаје. Ни слике у његовом родном мјесту не моглоше расути тога расположења. Оне су још и јачале то расположење. Све у на околу бјеше сијетно — невесело. Мјестимице се дале бржежуљкасте каљущице с приземном ситногорицом; ниске јелице и јасике једва су провири-вале из ситног цбуња жухкијем, житкијем врхунцима. А тамо опет дала се поља с жухком, тек изниклом травицом, и њиве са земљом налик на прах или на ситну прашину по путу. По провали-нама се виђели слојеви зелене иловаче, а чак на дну у њима, у засјенитој страни, било је још гру-

дава снијега. Пут се вијугао к селу, по њему бјеше пуно ривотина и рупетина, пунијех ријетког блата; кроз те рупетине и ривотине ишле су реско означене бразде од кола; мјестимице, да се спасеш од дубоког блата, по путу је побациано суха грања и палисака, што је представљало какав мостић. Све је ту умарало око опалом вегетацијом, једноличношћу. Недалеко од села пасло је на ледини крдо мршавијех, ситнијех кравица. Мало даље дизале се сеоске куће. Појате, кубуре, стаје, куће — све је то било црно, зачађело у вријеме пожара; мали прозорчићи на кућама оvdје-ондје били су зачакани крпицама, улијепљени хартијом потавњели слампи кровови уздизали се над зградама, као тешки шешири а поњегде није било ни сламе и једино се црњели рогови, као полу угнута ребра у костура. Неколико кућа било је сасма расутијех и посрнулијех. Све је то чинило на-њ неутјешан утисак и, озарено све до ситнице јутарњим сунцем, још је већма упадало у очи. При јаркој сунчаној свјетлости су те слике произвађале тежак утисак окосне, голе истине, која није дозвољавала никаквијех илузија, никаквијех самообмана. Пред том грубом истином младићу је сад тако било несносно, као да јој је први пут сада погледао у лице, као да је прије није примјеђавао, не разумијевао је. Тај га се осјећај није хотио сада оканути. У његовом уму врћела се само једна мисао: да је око њега свуда глад и зима, јогунаста борба са судбом и неизбјежна сиротиња, а он иде амо, не носећи са собом ништа,

осим својих сувишнијех уста, да једе хљеб у — гладнијех... Дебрак син ишао је, да оглође дебрачку обитељ.

— Мишо! И сви свети! Од куд тебе оvdје? Побјегао си из училишта?

Ти усклици некијем стењањем се отискоше из груди његове матере, тек што је преступио праг очинског дома. Устезати се није могао, одгађати није могло бити, морао је све на мах испричати. У глави му као муња сијнуше мисли, зашто је дошао кући, за што није остао у граду, за што није написао на пријед оцу писма? Ну то је било само за часак и он од једном громко одговори:

— Искључили су нас!

„Нас“ рекао је, а не „мене“, сигурно инстинктивно, нашавши у свом уму тај њешто блаки израз. Мати плесну рукама и повикну:

— Без ножа си нас поклао! Скинуо главу с рамена! Смртњаче!

Ипустивши из руке ватраљ, падне, изнемогла, на клупу у кухињи. На њен узвик изишло је троје дјеце у дугијем кошуљицама, а бјеху распасана. Све троје се прислонили уз стијену, турили прете у уста, те гледали испод очију с стидљивошћу сеоске дјеце на непознатог им човјека и на „вану“, која се зло продерала.

— За што изагнао? За што изагнао, питам те, упропастиоче наш! настави мати, а јако је викала.
(Свршише се.)

СЛИКЕ ИЗ НОВИЈЕ ИТАЛИЈАНСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.

V.

Во нас на пољу романа. Прије но докажем уреднику „Стражилова“, да је потпуно право имао, кад је ту скоро опомињао г. Бранка Мушицког, како је и у другијех народа, осим француског, приповједачка књижевност ваљанијех дјела произвела; прије него дакле пређем на поједине аукторе романа, ред ми је коју казати о развиту италијанског романа у опће.

Изашавши, у почетку овога вијека, италијански романтизам побједоносан из своје борбе са класицизмом, раствори он широм врата литерарне републике новој врсти књижевности, на име роману; који, јадикуюћ дотле над отаџбином и бунцајућ о самоубојству у Фосколову „Ортису“, заузео сада мјесто које му нико не порицаше, донијевши са једне стране католички морал, а с друге љубав за повјесничка

истраживања: плод новијех тежња бјеху Манзонијеви „Вјереници.“ Али равнотежна ћуд Манзонијева, ако и нагињаше романтицизму што се спољашњег облика тиче, у сликању карактера, у логици причања, у сликарској очевидности обима, у танкој проицавости психолошке анализе бијаше скроз и скроз реалистична. К томе привнесе он ријетку мотриљачку способност и богату жицу оригиналног хуморизма. На против, Манзонијеви ученици не принесоше ни камичка учитељевој згради; а изостадоше чак за њим што се вјештине тиче; и тако роман Азелов, Гросијев и Карканов би заиста моралан и хисторичан, ама никако реалистичан. Што се тиче Гверација, његови су романи пуни жарког родољубја и одлични са љепоте језика и сјајна стила, али су одвећ декламаторни и ради њине субјективности не одговарају својој задаћи.

Након првог устројства младе краљевине,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

године 1860., кад се оно народна свијест поче будити из дријемежа, завладају и у књижевности нове тенденције. Манзони сада изгледаше као натражњак ономе народу, који хоћаше да истргне Рим из црквенијех чампрага; с друге стране, у моралној пријестолници Италије, како тада Милан називаху, бијаше још жива успомена францускијех ослободитеља; тако да млади писци, да угоде својим комшијама а нажао учине Папи, поведоше се за францускијем романтицизмом, који у тежњама бијаше сасвијем противан италијанском, калупећем се дотле по романтицизму њемачком. Французи бијаху тада на врхунцу своје политичке моћи, не само, него дрмаху и жезлом европејског укуса. Што год дакле у Италији знаћаше перо у руци држати, узе да слијепо опонаша француску моду. Начело „умјетност умјетности ради“ би дотјерано до крајности. Сав производ тадашње миланешке школе не бјеше друго но ропска имитација Виктор Хига, Готје-а, Бодлера и Де Мисета. Старој оригиналности народне литературе несташе сасвијем трага. У томе обиму издаде Иван Верга своју „Еву“, роман који га је на глас изнио међу читалачком публиком.

Вергина Ева спада у коло оних елегантних, страствених и бесавјесно округних створења, коју је у књижевности најприје удумаћио млађи Дима. Јуњак овога романа, то је умјетник којег мори жеђа за славом и љубави, те који умире, на свршетку, од сичије, те помодне болести откад је госпођа са камелијама написана. Радња се развија у госпоцком обиму, у метежу елегантног живота, гдје се читаоцу непрестано предочују, кроза шуме екзотична биља, обасјане живом свјетлошћу злаћених дубљера, голе женске плећи и црни мушки фракони. Дјело ово не бијаше без мана, не бијаше још оно што се данас зове „роман психолошки“, али, као слика вртложног живота умјетничког, допаде се у велике; особито са свога облика, који се одмицаше од дотадањег обичаја За „Евом“ дође „Причање о црноглави“, сјетна историја једног сиромашног дјевојчета, коме црни манастирски зидови бијаху узаптели тијело, а љубав и празновјерје измородавили душу. У овом другом дјелу, које канда бјеше задахнуто дубоком душевном боли, показиваше сачинитељ већ ону аналитичну моћ, којом се кашње одликовао. Овдје се Верга у погледу форме држи још свог првог начина, ког је доцније — не знам коликим успјехом — сасвијем забаталио, ударивши трагом Золина имперсоналног романа.

Након овијех романа издаде Верга низ сеоскијех новела, у стилу Ауербаха и Брет-Харта, с којијема, због живописне реалности којом сликаше сицилијански народ, заслужи име првог италијанског новелисте. У овијем приповијеткама природа и карактери саздани су таково истинитошћу, таково крјепкошћу, да им се морамо чисто дивити. Ауктор је нашао, тако рекућ, сам себе. Његове су мисли можда гдјегод малко смионе, неке истине посве сурово изложене, али поред свега тога фантазија се читаочева узбуђује а срце силно разиграва. Будући по својој нарави испитивач, не жали Верга боја а да нам своје утиске приопћи. Никаква га сатвар не плаши, ништа не може да га обузда; он ће вам једнако описати најпротивније страсти, од душевног уздаха до спрдања каква објешењака. Дану послушајте у својој карактеристичној суровости овај приказ између двојице заљубљеника на селу:

„Око подне сједоше да присмоче малко црна хљеба и који чесан лука. Тодор бијаше донио у тикви вина, добра вина самотока, те га непрестанце нућаше Симани, а сиромашно дјевојче, ка оно ти ко није вичан пити, почимаше језиком шеврдати, а глава јој тешчати. Кад и када погледиваху једно на друго и удараху у смијех, не знајући ни сами за што.

— Еј, да смо нас двоје муж и жена, могли би сваки дан заједно ручати, рећи ће Тодор пунијем устима, а Симана обори очи на земљу, е је момак некуд чудновато гледаше. Наоколо владаше мртва подневна тишина, ни најмањи се листак не мицаше; хладовина бијаше ријетка, а у зраку све мирно, дочим лангано зујање мушица кроз љетну омарину дражаше их слатко у ушима. Наједаред струја свјежег ваздуха задрма врховима обљижњих хрстова.

— Љетина ће да буде добра и за богата и за сиромаша, настави Тодор, те, ако Бог да, о јематви, заштедићу коју пару... па кад би ме још ти вољела!... — и пружи дјевојци тикву.

— Не ћу, не ћу, бога ми, више ни капи; одврати она сва жарена у лицу.

— Шта ти је па си се тако заруменила? упита је момак смјешећи се.

— Не ћу да кажем.

— Знам ја: јер си двапут еркнула.

— Није с тога.

— Да није с мене?

Младица га лупи шаком по плећима и удари у манити смијех.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У даљини зарева неко магаре, чујићи заного мирис свјеже траве.“

Вергин роман „Ерос“ обухваћа, додуше, замашан опсег, али изостаје у вриједности многој његовој сеоској новели. Карактери нијесу, бо'зна, чак оригинални, а стафажа је посве обична. Главни му је јунак нека врст младог Вертера у одјећи Дон Хуана, који, пошто је обишао буну и буницу, прелазећи с једне љубави на другу, као пчела од цвијетка до цвијетка, завршује појађели живот устрјеливши се пушчаним танетом на жениној љешини. Нема једног карактера, да ти се чврсто усади у главу, ал ипак, на измаку књиге, жалиш што се мораш с тим привлачним свијетом растати. Књига ова наличи онијема чаробнијем породицама, који те често силније примамљују од многијех врлина. Верга проучава данашње болесно друштво, састављено од скептичара и људи, који су сити живота, друштво, коме оскуди слатка вјера у врлину, ал уједно и грдно величанство порока.

Верга ужасно мрзи глупу масу филистара, који за старином жале, и гордо презире што год новотаријом не мирише. Он држи за уфано да романи не могу на друштво упливисати, а не признаје умјетности друге задаће до своје савршености.

Кад се у Италији зачуше прве трубе Золина натурализма, Верга постаде један од најжешћих поборника нове школе. Држећи се у свему умјетничких канона свога учитеља, написа он свој велики роман *I Malavoglia*, ког италијански золијанци прогласише ремек-дјелом. Но,

публика остаде прилично равнодушна. Вергин експериментализам (овако Зола крсти свој списатељски процес) не нађе у Италији велика одзива: шта више, многи жаљаху што се писац бијаше оканио свог првог начина. Додуше, Верга бјеше упао у погрјешку свога учитеља, забравивши да на свијету, поред гомиле злоћа и порока, цвјетају и врлине, а да људи нијесу ни сви добри ни сви опаки. За њега као да на свијету сада не имађаше ништа до опачине и срамоте. Чињаше ти се као да је себи изабрао за девизу ону изреку Макбетових вјештица: љепота је грдна, грдило је лијепо.

Верга је најпрви увео у Италији онај жанр књижевности, који у Француској започе са Флоберовом „*Madame Bovary*“ и постиже свој врхунац у Золином „*Assommoir*“-у. Али сада, кад је и у Француској експерименталном роману „вјечнаја памјат“ одзвонила, а Золина се звијезда примакла загаду, сада је Верга канда устукнуо и опет се повратио у здраву атмосферу својијех новела. Његово скорашње дјело „*Vita dei campi*“ то најјасније доказује. У овом је низу приповједака италијански списатељ одао пошту класичној вјештини Дикенса и Тургенјева, којијех се показао у свему достојан. То је ведро умјетност, штоно стоји између натуралистичних скрајности и старог романтицизма; умјетност која је у Италији нашла најсјајнијег израза у једној женикињи: мислим на госпођу Матилду Серао.

О овој ваљаној списатељици, која је данас у Италији оно што некад бијаше у Француској Ђорђе Санд, прозборићу опширно у идућем писму.

Марко Цар.

ВАСПИТАВАЊЕ И ИЗОБРАЖАВАЊЕ НАШЕ ОМЛАДИНЕ.

(Наставак.)

то дакле: не научи ни једног језика честито; пита се, како ће то женскиње схватити, научити што темељно; хоће ли моћи исказати мисли својих једним језиком? Али то је јадно, што су наше Српкиње понајслабије у свом рођеном језику. (Молим, да ко год од пошт. читалаца или читалица не меша досетака амо!). Да не потрзам наших песника, мишљења из нашег круга и народа о рођеном језику, него да видимо, како туђин мисли о свом рођеном језику. Ево примера:

O Muttersprache, recht und schlicht,
Du alte fromme Red'!
Wenn nur ein Mann „mein Vater“ spricht,
So klingt mir's wie Gebet!
So herrlich klingt kein Harfenton

Singt keine Nachtigall
Und helle Tränen quillen schon
Hervor bei deinem Schall.
„O Muttersprache schön und weich
Wie hold, wie traulich klingst du mir!“

Klaus Groth.

Нашим женскињама је наш језик прост; није, веле, леп ни „нобл“ као н. пр. немачки! (Силовита разборитост у звучности и лепоти српског језика! А шта ће рећи те Српкиње, кад ово чују. Са поуздане стране сам дознао, да је први слависта данашњи више пута рекао, е је од јевропских језика најзвучнији језик италијански; за њим долази, што се тиче звучности, музике у језику, одмах српски језик. Али тај језик треба прво добро знати, на

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

онда рећи такав је и такав!) Али наше друштво само ствара такво мишљење. Но ту треба сад поништити такво мњење. А ко ће то учинити? То треба мушкарци да изврше. Јер ако се не растумачи, не расветли, не разувери постојаће и даље то настрано мњење. „The who do not feel the darkness will never look for the light“ (Buckle, Hist. of. Civ.) то значи: ко не осећа мрака, не ће се никад обазрети да тражи светлости. Ево узрока, за што треба мушкарци да су најуре образовани и за што треба да се виђају што више у женском друштву, не само по каванама.

Кад све узмемо на око, што се рекло овде о језику, како се мађијски поступа с њиме и како га баш женске слабо знају, наглашавам женске, онда ми долази на ум оно Шекспирево из трагедије „Рикард II.“ :

Олују ову чујемо где хуји,
 Ал спаса супрот не тражимо ми;

 И око гледа суђен бродолом,
 Опасност вија, јер трпимо сви:
 А кобни узрок бродолому том...

Али доста о језику; и тако је више речено, него што спада амо.

Држимо се сад даље шетње по врту, што га треба са свим преустројити, па по том обрађивати.

Видили смо, да наша женска омладина излази из школе слабо спремна за прелазак у изражававање право а на том темељу. Али баш с тога излазећи из школе, а улазећи у живот, управо у најглавније доба социјалног изражавања, требало би наше женске добро да се разберу, како ће онајбоље одговорити захтевима здравог друштвеног изражавања: како ће наставити самообразовање своје; што ће читати; како ће у друштву употребити прилике; на што ће пазити што више; чему ће интензивнијом снагом и вољом жртвовати време.

Овде се помаља нова прилика. Наше млађе женске, швигарице мислим, слабо показују баш наклоности и воље, да се дружи једна с другом, да се састају зарад чега лепог, племенитог и корисног. Боже сачувај! Нема ти ту заједнице. Једна с другом не говори; једна другој завиди; има једну другарицу, па ту. Али питам лепу нашу женску омладину: зар јој је милије, да се једна од друге туђи; слађа ли јој је неслога и ђутање и завист и нерад од сестринског пријатељства, љубави, слоге, и вредног заједничког рада? Оканите се сујете! Јер то је узрок свему том, што се данас ради. Није ли то лепо, где су девојке у пријатељству, да се састану по прилици код једне другарице, те да проведу време узмимо у *читању којег песника* нашег, па да оне, што се више и боље умеју да нађу у том, про-

тумаче лепа места и допуне слике сравањујући у истима са сличним местима другог песника; или изнети противности у замисли, у стварању и схватању. По том читајући *туђег песника* упоређивати умотворине му са умотворинама нашег песника? Другом приликом код друге да се проведе у свирци. *Свирка* је данас некако мало више продрла и код нас. Зар то не би била радоснија и краснија појава, да се те младе свирачице једна од друге и с другом поучи, једна другој помогне, него овако да не зна једна за другу! . . . Или би грђе било од празних говора женских, кад би се те младе лепојке разабрале што боље у разгранатој данас науци: *географији*;¹⁾ па се удубиле у занимљива и величанствена места из *повеснице светске* али и *српске*? Ову последњу на велики јад наш не знају ни наши мушкарци — или знају врло слабо. То стоји као два пут два четир. Боље знају повесницу немачку, мађарску и т. д. него српску.²⁾ Зар би то служило за срамоту, кад би наше Српкиње понеговале вештину у *декламовању*? Ваља да нагласим, е би мушкарци требали још пре да пригрле ту страну. Како је данас порасла вештина у говорништву, слабо ћемо имати ми вајде отуд, кад нисмо вредни научити ни дужу песму на памет, па је лепо исказати по замисли јој основној. Није то доста, кад човек може говорити што више — боже сачувај! Та онда би скоро свака женска била по чувен беседник! Него се са свим друкчије започиње та вештина и усавршава се. Што сам навео о мушкарцима, не обара онога горе о женскињама. Треба и оне да се удубе у предмет, да га проуче и изнађу лепоте и што вреди за живот, а не да декламују међу собом само о туникама и — качкетима. . . . Да богме да женски радови заузимају одлично место при овим занимањима, што би се још боље усавршавала наша женска омладина дружењем тим.

Али не, место свега тога стоји пред нама нејасна слика добрих страна а јасније искаче на видик недружење, завист, оговарање, пенапредовање у образованости.

¹⁾ Место са слашћу да је учи наша омладина женска не зна да се макне у њој: ни најглавније ствари не зна кад год. Особито о словенским покрајинама и градовима мање знају него о шпањским селима!

²⁾ Кад је оно прошле (1884.) године изашла балада „цар Владислав“ у подлиску „Заставину“, многи су рекли, да то није био цар него краљ Други нису знали, шта је Пресп, Драч и т. д. Трећи су искали читав коментар о том историјском добу па и радњи у балади. — Многи није на чисто са Дубровником ни великом улогом, што је играо за време Немањина; ни са Млеткама; ни српском црквом; а ни са многим најбитнијим деловима повеснице наше: не уме да ти каже најглавније догађаје. . . . Многи не зна године нашег Косова!!

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Обазримо се мало на познато у нас: „девовање царовање.“ То „царовање“ (или „царевање“) не сме се узети баш овлаш. Свака је мати рада, да јој ћерка што боље, лакше, угодније поживи, док је у ње, док је у дому. Али та љубав мајчина не треба да се упуту овако: Устај, ћерко, сунце у велико одскочило! Све ти је, душо, готово, да се обучеш, да доручкујеш; да се шећеш и идеш у посету; да дођеш на ручак, мало свираш, гледаш кроз прозор и у том прошао — дан! Шта је урадила: ништа. Шта је научила — ништа. Шта је штетовала — силесију. Него то девовање бих ја овако схватио: Устај, ћерко, зора свиће! За час ће дан дојездити; а чим сунце провири кроз прозор, треба да је све по кући у реду. Особито се гледа на то, где је баш девојка у кући. Помози и припази, како се ради то и то из јутра; наћи се око домаћих радова женских пре подне, око радова, што ће ти по истини бити од вајде, кад их научиш и уззнаш. Нису на одмет ни посете. Негуј вољно и темељно које може — свирку; читање колико више можеш: код обра-

зоване женске треба да је све то у ваљаном одношају и рад и вредноћа и умешност и знање и ошхођење, а у свему темељитост са другим женским врлинама. Тешко је саставити све то, али „девовање царовање“ не треба да прође тек на празно, него снажна воља и истрајност нека царују у те красне дане за све те лепе услове изображене женске!

Него збиља! Видили смо, како швигарице па и „велике“ девојке „негују“ дружевност и заједничко образовање, па сад само у две у три, да не сметнемо с ума старије мало, удате. (Многе се и онако воле бројати у омладину.) Оне се већ боље и више друже. То се не може порећи. Баве се више математиком, па повесницом и ако не српском, али бар светском. Тако ћете видети и чути, где се препиру око Виљема Тела, па око Геслера, Фирста Валтера; па око некаквих краљева и краљица. Што се тиче математике чини ми се, да им рачуни зло испадају, али шта оне маре; то осећају кућегазде. Повесница им се опет запекла око то неколико слика... То су две три.

(Свршиће се.)

К Њ И Ж Е В Н О С Т.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

ПОДВАЛА. Комедија у пет чинова а девет слика, написао *Милован Ђ. Глишић*. У Београду 1885.

Кад сам прошле године на позив књижевног одбора „Матице Српске“ поднео своје мњење о Глишићевој „Подвали“, рекао сам ово:

„Подвала“ никако није оно, за што се издаје. Она хоће да је драмско дело; али само спољашност њена носи на себи тип драмског дела: поделу у чинове и слике, разговоре, сценерије и — позорницу. Унутрашњост њена, битност, далеко је од драмског дела, јер радње и концентрације нема, бар је све то тако мало, да се чудим, да драматург београдског позоришта није научио што год од оних силних драма, што је читао и гледао. Особе у „Подвали“, као Вуле Пупавац, приватни адвокат Неша, сељак Живан, помоћник Петко, удовица Нера — све су то врло, врло лепо типови, с особитом пажњом и конзеквенцијом израђени а у епизодама класично истакнути, тако, да мало знам у нас дела, у којима су типови и карактери тако марљиво, доследно, пластички и верно израђени, као споменути у „Подвали“. Са насладом сам читао дело, али као — приповетку и једино, што ме

је подсетило на драму, то је живахна радња при крају, где је групирање вешто и удесно, где се ситуација расветли и у један мах све реши.

Али осим наведених особа и остале су марљиво израђене, и ја разумем ефект те комедије са београдске позорнице; јер осим тих сретних типова, провејава здрав хумор цело дело. Где које, ососито сувремене, изреке морају навести на смех, та већ појаве морају утицати на добро расположење публике; али сумњам, да је та иста публика прошла кроз катарзу — јер ове има и у комедији — кад је радња сведена на минимум а заплет опет тако ништав, да и није могао произвести живљу радњу. Међу тим се пак интрига често изгуби у споредним епизодама, да је публика мора заборавити и сети је се тек онда кад је таман о њојзи реч.

Та комедија Глишићева стоји према правој драми тако исто, као што стоје његове приповетке према приповеци и новели у опште. И ту, и тамо показује нам се само сликање типова и ситуација а лакомост и грабљивост једини су покретачи свем делању. Правог психолошког развитка видимо само у две особе, у Живана, који се (ваљда) опаметио, и у Неше, који је од лакрдијаша постао нитков. Иначе су све особе такве, какве су биле у почетку

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У Цулавца видимо још уплив свемогуће љубави; али и та утиче на њега тако, да јој подлеже тек онда, кад није при чистој свести. Но то није ни-

како мана у делу, већ на против, јер се види, како је писац ту фигуру доследно израдио.“

Не могу ни сад рећи ништа друго.

М. С—Ћ.

Л И С Т А К.

МОЊНИ ПОЈАС.

СРПСКА НАРОДНА ПРИПОВИЈЕТКА ИЗ ГОРЊЕ КРАЈИНЕ.

ПРИБИЉЕЖИО ВЛАДИМИР КРАСИЋ.

Био чоек и жена; они су живјели у миру и слози. Један пут чоек оболи, и за неколико дана умре. Удовица остане тешка. Кад је дошло вријеме, она роди сина; али и сабљу с њим; он почне расти, и растао је као из воде, а сваки дан бијаше јачи тако, да су се сви људи чудили. Кад му је било седам година, тако је био велики, као други од двадесет година, а јачи од свакога чојека у селу. Сад он рече матери: „Мати, ја имам већ доста година, а велик сам и јаки; за то би најбоље било, да идем по свијету срећу тражити.“ На то му матери рече: „Не иди ти, синко, јер је свијет велики, и лош, и свакака се невоља може догодити! Најбоље ћеш учинити, ако останеш код куће.“ Али он није хтјео никако другач, већ да иде па иде. Кад је матери виђела, да се неће оканити, морала је пристати, па му рече, да иде и она с њиме. „Мени је свеједно,“ рече он, „кад имаш вољу, ти хајде! Испецни нам погачу, па ћемо сјутра путовати.“ Тако је и било. У јутру отиду они. А кад су већ били прешли доста пута, нађе син на сред цесте црљен појас, одмах га опаше и опази, да је пуно јачи него прво. Он то каже матери, а она се јако обрадује, јер је мислила, да ће је лакше моћи бранити, ако до невоље дође. Дође и ноћ, а куће није наоколо, да би могли камо доћи на конак. И морали су у шуми спавати. Ту он наложи ватру, свари вечеру, и кад су вечерали, рече матери, да је јако уморна, и да јој се дријема. На то јој он рече: „Па ти лези, и ништа се не бој! Тада она леже и засни, а он није хтјео да спава; него је чувао стражу. На један пут види он ће се нешто из далека к њему примиче. Кад је ближе пришло, види он, да је то змај од седам глава. Он се мало препане, ал' се брзо окорачи, па узме своју сабљу, те удри по змају, докле му није све главе одејекао. Пошто се била матери већ пробудила, рече јој син, да ће и он мало да спава. А прво него је легао, рече матери: „Ако буде шта, пробуди ме; али не нагло, да не бих и тебе посјекао.*) По том засни. Сад она види онога змаја

*) Народ вели, да се оваки људи и у сну боре са змајевима; па кад би се нагло пробудили, све би око себе побили.

и претраши се, јер није знала, да је убијен, па почне полагањо звати сина, а он је пита, да шта је; она му покаже на змаја. „Тога се немој бојати, већ сам га убио,“ рече он. И заспи опет. У јутру се опет дигну па хајде. Идући дођу у једну велику гору и ту се намјере на једну кућу; уђу унутра и нађу једнога старца, који је баш варио вечеру. Они њему рекну: „Дај нам, стари, да што једемо, јако смо гладни.“ На то им стари рече: „Ја бих вам радо дао, али ће доћи моји господари, па кад њима буде мало, онда ће ме убити, а и вас двоје ће, ако ту останете.“ „Не бој се ти никога,“ рече син; „него ти нама дај да једемо, па кад ти господари дођу, кажи им, да сам ја појео њихово јело, па ће са мном имати рачуна.“ Кад је стари виђео, да није друкчије, даде им јести. Пошто су јели, отиду у једну собу да спавају. У том дођу господари, а било их је дванаест хајдука и тринаести харамбаша. Виђевши, да немају доста јела, упитају старога, зашто им није доста скухао. Стари почне дрктати и каже им, како је дошао један младић, па да му је морао дати јести. Харамбаша упита: „Па ће је тај младић?“ „Горе је у соби,“ одговори стари. Харамбаша пошаље једнога хајдука горе у собу да доведе тога младића. Хајдук отиде и завиче на младића, да шта он ту дела: „Како си“, рече, „могао доћи у кућу и још присилити старога, да ти даде јести? Хајде доље на рачун!“ „Даћу ти ја рачун!“ рече младић, па узме сабљу и посијече хајдука. Иза тога рече харамбаша: „Како је то, да онај доље не силази!“ и пошаље другога горе, да их све доведе. Али се ни он не поврати, јер се и њему догодило као и првом. И тако пошаље и трећега, и четвртога и тако све дванаест, а младић их све поубија. Сад се харамбаша разјади до чемера и рече: „Кога врага делају ти лопови горе? Ваљда не могу њих дванаест да доведу доље једнога младића; да ја видим шта је.“ И отиде сам горе. Али је имао шта и виђети. Све дванаест нађе са одсјеченим главама; па насрне на младића. Младић замахне, а харамбаша остане без главе. Тад рече син матери, да њих двоје сад лијепо ту остану, „да је“, вели,

„Само шта јести, а новаца — колико ти драго“, и запита матер, би ли старога убио. Мати му рече: „Немој, сине, он није крив.“ Онда младић рече: „Е, па добро, кад је вама право, и мени је. Сад идем у лов и не ће ме бити три дана; за то ми морате за трећи дан добру вечеру скухати; јер не скухате ли, убићу и вас двоје.“ Трећи дан рече удовица староме, нека њој и сину сигура вечеру; а он рече, да не ће. „Богме не ћу ни ја“, рече она. У том дође син и иште одмах да једе, а они реку, да нијесу скухали вечере. По том рече младић: „За овај пут вам опраштам; али пазите се други пут!“ Кад буде у јутру, отиде младић опет у лов рекавши, да му скухају вечеру. Он опази једну велику тицу и отиде за њом; али кад би он близу ње дошао, она би отишла напријед. Тако је он ишао цијели дан за њом. На један пут опази једну кућу у гори и, дошавши к њој, ступи унутра; ту нађе једну лијепу ђевојку и запита је, како је тамо дошла. Она му почне приповиједати, да је она царева кћи, па кад су били један пут велики гости у двору оца њезинога, камо је смио свако доћи, „до'е“, вели, и „једна баба, која ми је сад господарица, измами ме на цесту, узме ме на леђа и донесе овамо. Томе имаде већ десет година; веће бих и побјегла, да знадем пут; али не знам пута, а стара ме, још к томе, добро чува, да не побјегнем, па за то морам овако кукавно живјети.“ „А би ли се ти радо ослободила?“ упита он њу. Ђевојка одговори: „Како се не бих радо ослободила! — да бар још један пут видим матер, оца и браћу своју; али не смијем на то ни помислити, јер је баба вјештица, па би одмах сазнала, кад бих се ја хтјела ослободити, и одмах би ми запријечила. Видиш, кад дође из вана, почне у напријед којешта говорити; начиниће шта и теби, па ћеш морати умријети; за то бјежи, друкчије зло!“ Онда рече младић ђевојци: „Не бој се ти за ме; а ни за се не бој се, јер ћу те ја ослободити.“ Сад дође баба, а он њу одмах својом сабљом посијече, а ђевојку одведе до цесте, откуда је сама знала пут до куће. И обећа јој, да ће доћи к њој и узети је себи за жену; „ако пак“, вели, „не дођем за годину дана, то знај, да више не ћу ни доћи к теби, да сам умр'о, али ми се велика несрећа догодила.“ По том му она даде п'о свога рупца, а он њој п'о свога прстена. Она отиде својој кући, а он својој. Кад је трећи дан дошао кући, заиште вечеру. Али они му је нису ни сад сигурали. Тад узме он сабљу, да ће их оба двоје посјећи; али они му се стану молити, и он им опрости. Сад мати рече сину, да отпаше мало п'ас свој — јер се она била договорила са старим — па да мало почине, јер да му

је то тешко, и да га тишти. На то рече он: „Слаб је то коњ, који не може свога седла да носи.“ Али га најпосле мати наговори, и он се отпаше. Сад одмах изгуби он јакост. По том отиде спавати. Чим леже, таки заспи. Онда дође стари и украде му п'ас и сабљу, и онда припаше на се. И био је сада јак, као и младић што је био прво. Кад се младић пробуди, заиште одмах п'ас и сабљу; али кад види, да му је стари украо, заплаче. За тијем упита стари своју жену, шта ће од њега. (Они су се били вјенчали, кад младића није било код куће). „Најбоље би било да га убијемо“, рече старац. Али мати се ипак смилује сину и рече старом: нека га одведе у гору и нека му ископа очи. Стари тако учини: одведе га у најгушћу шуму и тамо му ископа очи, па га остави. Младић је био у гори скоро годину дана, и немајући се чим хранити, пасао је траву. Машина је била нарасла на њему, да га нијеси могао познати. Он је све коњски ишао, само да дође до цесте; и најпослије дође, ће је један стари цесту снажио. Стари му се смилује, те га узме и однесе у град и даде у болницу. Кад је цестарова кћи ишла један пут шетати, имала је собом једну слијепу кују. Она баци ту кују у једну млаку, да се мало окупа. Чим је куја изашла ван, опази она да куја нешто види. Кћи цестарова баци је и други пут; кад изиђе ван, ал она још боље види. Тако је баци и трећи пут, кад тамо, ал' куја види тако, кад'а јој није нигда ништа ни било. Цестарова кћи каже то царевој кћери: „У нашој болници“, вели, „има један слијеп младић; можда би и он прогледао, да га окупамо, у оној млаци.“ Царска кћи одмах заведе слугами, да однесу слијепог младића и три пут окупају. Они тако учине и он прогледа, као и прво. Сад му слуге кажу, да је то царева кћи заповједила. По том отиде он у царев двор ка кћери царевој и каже се, да је он исти онај младић, који је њу ослободио, испривовиједа јој, како су му украли п'ас и сабљу и најпослије извадили му очи. Царева кћи отиде сад весела к оцу своме и каже му, да је ово онај младић, који је њу ослободио и да се за никога другога удати неће, него за њега. Цар то приволи и они се вјенчају. Иза тога отиде он и дође по ноћи, ће му је мати била са старим, и врата му се сама отворе. Уђе у собу, ће му је мати са старим лежала, и ту се стану врата све по мало отварати. Стари је био отпасао п'ас и сабљу, па објесио на глам. Младић то снази и одмах узме и опаше се. Сада се већ није ништа бојао. У том зора забијели. За тијем он пробуди старога, а овај кад га погледа, одмах полети руком онамо, ће је метнуо п'ас и сабљу, да ће руком зграбити. „Залуд

www.un
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ти је искати пас и сабљу“, рече сада наш јунак, „ево је код мене; сада ћете добити своју плаћу!“ Таки убије старца, а матери рече, да мора најпрво сама себе девет дана жалити, а последије да ће и она платити

својом главом. И тако је било: девети је дан убије, а последије се врати својој жени, јак као горостас. Боже мој, како није лијепо и добро! богме мало боље, него мени, коме је већ од приповиједања грло сухо.

ЛИСТИЋИ.

Г Л А С Н И К.

Наш сарадник, госп. професор Ђорђе Магарашевић изабран је за професора у карловачкој гимназији, камо се ово дана и преселио. С њиме заједно изабран је за професора *sand. phil* Милан Недељковић.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Наш лични песник, З-Ј. Јовановић налази одзива и у страном свету. Проф. *Манџини* превео је неколицину његових п. сама на *талијански* и кане их издавати у засебној књижици заједно са сликом Змајевом. У писму, у ком иште од Змаја дозволу, да сме то да учини, одушевљено хвали лепоту тих песама. — Знамо још и то, да један књижевник и професор преводи Змајеве „Ђулиће“ и „Ђулиће увеоке“ на *немачки*, и да их хоће такође да изда у засебној књижици. — На *мађарски* језик преведени су већ „Ђулићи“, превео их је *Ђена Павловић*. — Шта имамо још да приметимо? Изгледа нам, као да се славимо и ми сви, кад нам славе и одликују најдичнијег нам песника-лирика.

— 4. свеска „*Slovenské Pohľady*“, које у Турч. Св. Мартину уређује словачки књижевник Светозар Хурбан-

Вајански има овај садржај: „Ископали жену“ расправа безименог, „Историјски одломци“ пише Фр. В. Сасињек, „Мали Париз“, пише Густав Аугустини, „Бистрица“ (у тренчјанској столици) пише Александар Ломбардини, „Песма“, шаљива игра у три чина, написао Д. З. Лаучек.

— Ишла је 3. свеска „Књига за народ“ што издаје „Матица Српска“ из задужбине Петра Коњевића. У њој је „Буквица болести“ од дра Милана Јовановића-Батуца. Цена је књижи 10 новч.

БИБЛИЈОГРАФИЈА.

На овоме месту огласићемо сваку српску, хрватску и словенску књигу, која стигне уредништву на књижевни приказ. Оцене доносићемо о онима, које иду у круг нашега рада а пре свега о оригиналима.

*

Подвала, комедија у пет чинова а девет слика, написао Милован Ђ. Глишић. (Наградила Матица Српска.) — У Београду, штампарија напредне странке 1885. — Цена 1 дин.

Црна куга, приповетка написали Ерман Шатријан, превео Милован Ђ. Глишић. — Београд. Књијар издавач Петар Турчић — Цена 1 динар или 50 новчића.

Поштованим читаоцима „Стражилова.“

Када оно зимус покренусмо овај лист нисмо ни помислити могли, да ни године саставити нећемо: голема воља, да послужимо роду, покренула је, најбоља намера вазда је пратила „Стражилова“, ал — нехат, немар, неуредност руши и обара и веће зграде а како не би ово младо подuzeће. Немар у публице и нехат у плаћању — тешко нам је, ал рећи морамо — код многих и многих узрок је, што ће „Стражилова“ са 45. бројем да наврши годину и да доврши битисање своје. Одобравањем и топлим предусретањем од стране читалаца нисмо могли и писце — како-тако — награђивати и штампарске трошкове подмиривати; за ово се иште тачно и редовно плаћање листа. Поштованим претплатницима, што у IV. четврт уђоше — а малина их је — вратићемо новце, што им још претиче или ћемо им послати књигу „Разни путеви“ у накнаду: Молимо их, да нас известе, за које су. Ону г. г. претплатнике, који нам дугују за I. ил II. ил III. четврт најучтиввије ал и најозбиљније молимо и позивамо, да свој дуг што пре подмирити изволе, ма да смо их и до сад молили и молили. IV. четврт стоји 70 нов., за Србију 2 динара.

Захваљујући се поштованим читаоцима, који не носе на души смрт „Стражилова“, довикујемо свима тужно ал — срдачно: збогом!

Нови Сад, 14. октобра 1885.

ДРУЖИНА ОКО „СТРАЖИЛОВА.“

САДРЖАЈ: Јан Хус. Песма М. Ј. Илића. — Успомена. Приповетка из живота. Написала Милева Симића. (Наставак). — Јесенска песма. (Слободно по Платону.) Павле Р. — На прагу живота. Написао А. Михајлов. (Наставак). — Слике из новије италијанске књижевности. V. Написао Марко Цар. — Васпитавање и изображававање наше оmlадине. Написао Јава Секулић. (Наставак). — Књижевност: Подвала Оцена М. С. Ђа. — Листак: Моћни појас. Српска народна приповијетка из Горње Крајине. Приближежио Владимир Крсић. — Листићи: Гласник. Књижевне новости. — Библијографија.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 ф. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 новч. на по године, 1 ф. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. а. вр. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА